

Max Reger – ein nationaler oder ein universaler Komponist? Zum 100. Todestag des Komponisten. Internationale Musikwissenschaftliche Konferenz. Lipsko, 11. – 14. mája 2016

Okrúhle výročia významných hudobných tvorcov predstavujú príťažlivú tému pre vedecké podujatia, dávajúc vonkajší impulz na skúmanie pozície, významu, recepcie, vplyvu, tradície, kompozičných osobitostí a mnohých ďalších otázok vo vzťahu k príslušnej osobnosti. So zdanlivo provokatívnym názvom *Max Reger – národný alebo univerzálny skladateľ?* pripravil Ústav hudobnej vedy Univerzity v Lipsku pod vedením svojho ordinaria prof. dr. Helmuta Loosa v spolupráci s Ústavom Maxa Regera v Karlsruhe k 100. výročiu úmrtia skladateľa medzinárodnú muzikologickú konferenciu v Lipsku, ktorá sa symbolicky začala v deň výročia Regerovej smrti. Práve 11. mája 1916 nemecký skladateľ, klavirista, organista a dirigent, od roku 1907 univerzitný riaditeľ hudby a pedagóg lipského konzervatória, náhle skončil v jednom z lipských hotelov vo veku 43 rokov. Provokatívnosť názvu spočíva v tom, že dnes už kategórie *národný* a *univerzálny* v umení nevnímame ani bipolárne, ani ako dve vzájomne sa vylučujúce veličiny, práve naopak, spolu s kategóriou tvorivej individuality a ďalších dispozícií a fenoménov tvoria množinu vlastností a predpokladov na uplatnenie diela tvorivej osobnosti v užšom domácom či širšom medzinárodnom kontexte. Faktom však zostáva, že hudbe Maxa Regera v porovnaní s inými nemeckými skladateľmi jeho umeleckého rangu sa na koncertných pódiaoch mimo nemeckej jazykovej oblasti nedostáva náležitej pozornosti.

Ak sa stručne pristavíme pri recepcii hudby Maxa Regera na Slovensku, tak za prvý významný čin treba považovať slovenskú premiéru skladateľovej kantáty *Die Nonnen* (Mníšky) op. 112 uvedenej v Bratislave na koncerte Cirkevného hudobného spolku v našťudovaní Alexandra Albrechta (1926). Regerova hudba bola však u nás známa, prirodzene, už skôr. V oblasti komornej, klavírnej a organovej hudby Regerove diela

uvádzali do slovenského hudobnokultúrneho povedomia významní interpreti, niektorí z nich činní sčasti aj kompozične, ako Frico Kafenda, Štefan Németh-Šamorínsky, Kurt Freytag, Silvia a Rudolf Macudziňský a ďalší. Ako svoju regerovskú premiéru uviedla Slovenská filharmónia pod vedením Ľudovíta Rajtera roku 1955 skladateľove orchestrálne *Variácie a fúgu na tému W. A. Mozarta* op. 132. Najväčšia tradícia aj kontinuita pestovania Regerovej hudobnej tvorby na Slovensku sa však spája s organovou hudbou, ktorá u nás zaznievala vďaka domácim aj zahraničným interpretom relatívne často počas celého 20. storočia až po súčasnosť. Veľké zásluhy na tejto skutočnosti treba pripísať najmä dvom našim organistom. Profesor Ferdinand Klinda ako interpret, pedagóg a autor teoretických pojednaní usmernil záujem svojich študentov aj regerovským smerom. Vysoké medzinárodné uznanie v regerovskom roku 1973 získal organový virtuóz Ivan Sokol, keď sa jeho nahrávka Regerových organových diel firmy Supraphon umiestnila ako druhá v zozname piatich najlepších nahrávok Regerovej hudby v silnej medzinárodnej konkurencii popredných interpretov.

Po tomto krátkom „slovenskom interlúdiu“ sa teda vrátíme k lipskej regerovskej konferencii, na ktorej sa zúčastnilo 26 vedeckých pracovníkov z univerzitných, akademických a výskumno-dokumentačných pracovísk Európy a Ameriky. Rokovanie bolo tematicky rozčlenené do štyroch sekcií. V prvej sekcii, nazvanej „Nemeckosť“ v diele (*Das „Deutsche“ im Werk*), predniesli referáty ôsmi muzikológovia, ktorí na konkrétnych dielach alebo skupine diel analyticky a komparatívne skúmali rôzne hudobnovýznamové, štrukturálne a výrazové prejavy, ktoré by vyjadrovali kategóriu „nemeckosti“ v Regerovej hudbe. Jedným zo zámerov organizátorov konferencie bolo totiž reflektovať, či samotným skladateľom deklarovaná „nemeckosť“, ktorú však on sám chá-

pal ako niečo, čo je zrodené z „bachovského ducha“, je len konštruktom nadväzujúcim na dejinnú recepciu, alebo akým spôsobom je tento nemecký fenomén prítomný a dešifrovateľný v kompozično-sémantickej štruktúre skladateľovej hudby. Ako je známe, Max Reger (1873 – 1916) sa k svojmu individuálnemu kompozičnému štýlu dopracoval syntézou prvkov a postupov odvodených z hudby Bacha, Händla, Telemanna, Mozarta, Beethovena, Brahmsa a iných, a kompozičnej poetiky neskorého romantizmu. Jeho kompozičný štýl dobre vystihuje aj kategória historizujúci modernizmus.

V úvodnej, všeobecne zameranej prednáške Wolfram Steinbeck (Köln) reflektoval komplex otázok Regerovho hudobného myslenia vo vzťahu k nemeckej kompozičnej tradícii. Thomas Seedorf (Karlsruhe) skúmal skladateľovu piesňovú tvorbu. Siegfried Mauser (Salzburg) minuciózne analyzoval Regerov neskorý klavírny cyklus charakteristických skladieb *Sny pri kozube (Träume am Kamin)* op. 143. Analytický charakter ďalších referátov vyplynul už zo samotných tém. Hans-Joachim Hinrichsen (Zürich) sa zaoberal bachovským fenoménom v Regerovej hudbe, Stefan Keym (Hamburg) problematikou piesňových citátov v skladateľovej *Vlasteneckej ouvertúre (Eine Vaterländische Ouvertüre)* op. 140, Susanne Popp (Karlsruhe) prvkami impresionizmu a nokturna v *Romantickej suite (Eine Romantische Suite)* op. 126 a Stefan König (Karlsruhe) sémantikou sólovej kantáty pre barytón a orchester *Hymnus lásky (Hymnus der Liebe)* op. 136. Susanne Schaal-Gotthardt (Frankfurt) naznačila jemné paralely v diele M. Regera a P. Hindemitha. Početnejšie zastúpenie regerovských špecialistov z Karlsruhe vyplývalo zo skutočnosti, že v tomto meste našiel svoj definitívny domícil Ústav Maxa Regera, ktorý ako hlavné dokumentačné centrum a koordinátor výskumu života a diela M. Regera vyvíja bohatú publikačnú, ale aj prezentačnú a koncertnú činnosť. K substanciálnym muzikologickým projektom patrí napríklad vydanie katalógu a práca na novej pramennokritickej edícii Regerovho diela. Riaditeľka ústavu prof. Susanne Popp pri príležitosti tohtoroč-

ného jubilea publikovala objemnú knižnú monografiu s názvom *Max Reger. Werk statt Leben. Biographie* (2015), založenú na kvalifikovanom vyhodnotení regerovských prameňov a prinášajúcu mnohé nové poznatky.

V referátoch ďalšej sekcie *Reger, internationalny skladateľ? Perspektívy recepcie (Reger, ein internationaler Komponist? Rezeptionsperspektiven)* sa prioritne riešili otázky šírenia skladateľovho diela. Matjaž Barbo (Lublana) prezentoval recepciu Regerovho diela v Slovinsku. Damien Ehrhardt (Évry) priblížil otázky kultúrnych transferov medzi Francúzskom a Nemeckom v Regerovej dobe. Walter Frisch (New York City) sa zamýšľal nad charakterom Regerovej a Brahmsovej hudobnej reči v zmysle historizujúceho modernizmu. Christopher S. Anderson (Dallas, TX) predniesol podrobnú správu o Regerovej organovej hudbe a jej pestovaní na začiatku 20. storočia v Amerike; bolo poučné, že neobišiel ani sféru politiky a jej konkrétne prejavy v regerovskej recepcii. Graham Barber (Leeds) hľadal styčné plochy v organovej hudbe C. Huberta H. Parryho a M. Regera. Albena Kechlibareva (New Bulgarian University), ktorá ako mezzosopranistka má v svojom repertoári aj Regerove piesne, vyzdvihla duchovný a univerzálny rozmer skladateľovej piesňovej tvorby. Tully Potter (Hildenborough, Kent) priblížil zásluhy F. a A. Buschovcov a R. Serkina na „exporte“ Regerovho husľového a klavírneho koncertu do Ameriky. Jürgen Schaarwächter (Karlsruhe) naskicoval detailné dejiny recepcie Regerových klavírných *Variácií a fúgy na tému G. Ph. Telemanna* op. 134 za obdobie sto rokov, t. j. od ich prvých uvedení až po súčasnosť.

Tretia sekcia *Reger ako pedagóg (Reger als Pädagoge)* zahrnovala len dva referáty. Peter Franklin (Oxford) reflektoval otázku vzťahu Regera a filmovej hudby. Nikolaos Beer (Paderborn) prezentoval zaujímavý digitálny projekt Regerovej krátkej praktickej príručky harmónie *Beiträge zur Modulationslehre*.

Posledná štvrtá sekcia *Regerova recepcia vo východnej Európe (Reger-Rezeption in Osteuropa)* bola venovaná šíreniu Regerovej hudby v krajinách východnej Európy. Marianna Raku (Moskva) priblížila najdôležitejšie

udalosti utvárania recepcie Regerovej hudby v Rusku (premiérové uvedenia diel, ohlasy v tlači, osobné a písomné kontakty). Vladimir Gurevič (Sankt Peterburg) na základe rešeršii ruských hudobných periódik z rokov 1894 – 1918 prezentoval súveký (dnes niekedy až úsmevný) pohľad na osobnosť Maxa Regera, najmä na jeho pobyt v St. Peterburgu roku 1906. Prístup k Regerovi, v svojej dobe uznávanej aj nepochopenej osobnosti, sa prejavil tomu zodpovedajúcim spôsobom v dobovej tlači. Z oboch uvedených referátov však zároveň vyplynulo, že centrom Regerovej recepcie v Rusku bol St. Peterburg, kde mal skladateľ skupinu svojich nadšených priaznivcov, zatiaľ čo v Moskve bol záujem o jeho dielo oveľa menší. Ďalší referát, ktorý predniesla Jeana Kniazeva (Sankt Peterburg), bol zameraný na osobnosť švajčiarsko-ruského muzikológa, organistu a Regerovho žiaka Jacquesa Handschina, ktorý do roku 1920 pôsobil v St. Peterburgu a svojho pedagóga systematicky propagoval. Vplyvmi M. Regera na modernú rumunskú hudbu sa zaoberali Valentina Sandu-Dediu a Florinela Popa, obe pôsobiace v Bukurešti. Zo štyroch Regerových rumunských žiakov sa kompozične aj vo verejnom živote najvýznamnejšie presadil skladateľ a pedagóg Mihail Jora. Luba Kijanowska (Lvov) skúmala uvádzanie Regerových diel na Ukrajine, ale predovšetkým odraz regerovských podnetov v hudobnej tvorbe ukrajinských skladateľov 20. storočia. Jana Lengová (Bratislava) prezentovala obdobne základné tendencie recepcie Regerovej hudby na Slovensku a poukázala tiež na vžitú označenie „regerovská sadzba“, ktorým sa niekedy pomenováva typická kontrapunkticky hutnejšia

štruktúra obohatená o zložitejšie chromatické postupy v niektorých dielach slovenských skladateľov ako F. Kafenda, A. Albrecht či Š. Németh-Šamorínsky. V zaslanom referáte Marietty Kaskötö-Buka (Budapešť) bol vykreslený profil Regerovho maďarského žiaka Dezső von Antalfy-Zsirossa.

Regerovská konferencia v Lipsku bola organizačne perfektne pripravená, prednesené referáty sa vyznačovali vysokou úrovňou a prezentovali mnohé podnetné otázky, ktoré sa následne stali zdrojom bohatej a živej diskusie. Treba podotknúť, že tohto roku mesto Lipsko žilo najmä Regerom. Pod záštitou primátora sa realizoval projekt *Max Reger Leipzig 2016*, v rámci ktorého sa každý mesiac uskutočnilo niekoľko podujatí, najmä koncertov uvádzajúcich jedno či viaceré diela skladateľa. Centrom projektu boli *Slávnosti Maxa Regera (Max-Reger-Festtage; 8. – 20. 5. 2016)*, keď sa každý deň konalo minimálne jedno regerovské podujatie, prirodzene, okrem konferencie. Vynikla napríklad „Dlhá Regerova organová noc“, kde v šiestich lipských kostoloch následne za sebou zazneli Regerove organové diela tak, aby poslucháč mal možnosť presunúť sa z jedného kostola do druhého. Za zmienku stojí aj podujatie *Reger hrá Regera* spojené s odborným výkladom v Múzeu hudobných nástrojov Univerzity v Lipsku. Šlo o jedinečnú možnosť urobiť si predstavu o Regerovej autentickej interpretácii niekoľkých klavírných diel nahraných samotným tvorcom roku 1905. Mesto Lipsko si rozhodne dôstojne pripomenulo odkaz jednej zo svojich veľkých osobností hudby.

Jana Lengová